

Lluís Montull

L'EXPERIÈNCIA COM A
RESISTÈNCIA.
LECTURES DE WALTER BENJAMIN

EDICIONS ENOANDA

ÍNDEX

Introducció. De l'opacitat del bosc	1
<i>Què vol dir trencar ous?</i> La crítica de Walter Benjamin a la violència democràtica	8
Avui és ahir. Desmemòria i rememoració <i>feble</i> en tres imatges d'àngel	24
Oh, amics meus, no hi ha cap amic?	43
Els fonaments de l'esperança: desesperança i dol	60
L'experiència filosòfica del suïcidi a Walter Benjamin.....	72

INTRODUCCIÓ. DE L'OPACITAT DEL BOSC

«No hi ha consol per a qui ja no pot fer seva cap experiència. I no és altra cosa que aquesta incapacitat la que constitueix la naturalesa pròpia de la ira»

(W. Benjamin, *G. S. I.*, 642).

Vivim temps paradoxals d'una modernitat tardana que havia de completar la promesa il·lustrada de coneixement. Tanmateix, malgrat l'accés a quantitats gegantines d'informació, ens sentim perduts en un bosc de confusió, sense comprendre ara i adés allò que ens passa i el que som. Incapaços sovint també d'actuar amb criteri, tot i que suposadament aquesta modernitat s'hauria erigit sobre la base de la nostra autonomia i amb l'objectiu de dotar-nos de tots els instruments tecnològics, polítics, socials i jurídics per al seu desplegament complet. Segurament, en el rerefons del seguit de les crisis terroristes, financeres, climàtiques, institucionals, bèl·liques, socials i de tot ordre que s'han succeït en el que portem de segle XXI, s'hi troba aquesta crisi d'experiència, en el sentit més ple, com a quelcom que ens permet fer nostre allò que ens ocorre, però també de dificultat de prendre una decisió per fer-hi front individualment i col·lectiva. ¿Una crisi que la humanitat ha viscut una munió de vegades al llarg de la

L'EXPERIÈNCIA COM A RESISTÈNCIA

història? Sí. Però que ara, quan l'amenaça del col·lapse de la nostra forma de vida ja no és una conjectura postapocalíptica, adquireix un significat propi.

És en aquesta situació endimoniada, quan el ja tímid *estoig d'acer*¹ weberianà ni tan sols manté la seva funció protectora, que em sembla pertinent apel·lar a una actualització de diferents conceptes i enfocaments de Walter Benjamin, tal com plantejo en aquest recull de cinc articles i ponències que he anat elaborant els darrers anys i que han estat revisats per aquesta publicació. A partir de la lectura de Benjamin, reflexiono, doncs, sobre qüestions tan diverses com: les formes de violència pròpies d'un estat de dret dit democràtic que van aflorar durant el *Procés*, una memòria democràtica que combati la desmemòria però també l'abús memorial, l'amistat d'avui com a forma d'acció política, un concepte d'esperança que respongui de la forma menys insensata possible a què ens és permès esperar i, finalment, el significat filosòfic del suïcidi a Benjamin com a expressió d'una reconfiguració de la subjectivitat moderna.

Però què té a veure tot plegat amb Benjamin, que és un filòsof més esmentat que llegit i més venerat que tingut en compte a causa de la seva elevació als altars de la idolatria pop com a víctima prominent del nazisme. Doncs hi està relacionat perquè, més enllà d'aquesta mistificació, l'aportació més rellevant del pensament

---

¹ He preferit aquesta traducció de l'expressió de Max Weber «[ein] stahlhartes Gehäuse» a l'*Ètica protestant i l'esperit del capitalisme* perquè és més fidel a l'original que l'«iron cage» popularitzat primer en anglès pel sociòleg Talcott Parsons i que després s'ha traspassat directament a altres llengües com la nostra.

INTRODUCCIÓ. DE L'OPACITAT DEL BOSC

bejaminià és una proposta de reformulació del concepte d'experiència filosòfica. La seva obra constitueix un assaig, o millor dit un conjunt d'assais —perquè les temptatives no es configuren de la mateixa manera per exemple a *Sobre el llenguatge en general i sobre el llenguatge dels homes* de 1916 que a *Sobre alguns temes de Baudelaire* de 1939— que ell planteja justament com a resistència a la dissolució moderna d'aquesta experiència, que es vol filosòfica i no merament instrumental, no merament immediata o emulada. I ho fa des de la mateixa modernitat, des de la fragilitat d'un subjecte que quasi ja no es reconeix a si mateix i cercant més el rodeig que la resolució emfàtica.

És clar que una de les qüestions claus que han d'afrontar unes lectures com les que proposo aquí de Benjamin rau en determinar dins el possible quin és el fil que lliga aquestes temptatives diverses d'experiència com a resistència, caracteritzades entre altres coses per la diferent relació que en la seva obra operen la teologia i el materialisme. Segurament caldria dir que, tant en el nom de la seva primera filosofia com en la imatge dialèctica de les seves darreres obres, el que defineix la seva proposta és una mirada que intenta sempre rescatar la singularitat dels objectes del seu pensament, cercant aquells detalls extrems que els fan únics. És allò que a *Origen del Trauerspiel alemany* anomenà la «salvació dels fenòmens.»

Per entendre quina és la importància d'aquesta mirada singularitzadora, voldria tornar a la metàfora del bosc de la confusió de què parlava a l'inici, i comparar aquest esguard benjaminià amb la tendència explicativa predominant en la

L'EXPERIÈNCIA COM A RESISTÈNCIA

història del pensament filosòfic, per no parlar del que succeeix en les ciències socials. Així, si filosofies sistematitzadores com les de Hegel o d'Aristòtil o fins i de tot la de Habermas, intenten resoldre el problema de l'arbre que no ens deixa veure el bosc —i per això busquen explicacions generals que rescatin allò que tenen en comú els fenòmens diversos— Benjamin ho planteja al revés: ¿i si fos el bosc el que no ens deixa veure l'arbre? I per això, se centra en allò més particular i en el que passa desapercbut pera altres mirades més atentes a una visió panoràmica.

Una mirada microscòpica, o més ben dit calidoscòpica —atès que els fragments es mouen, especialment al final de la seva obra, formant constel·lacions efímeres— que constitueix el caràcter més decididament modern de la seva filosofia, perquè aquesta mirada reproduïx la mateixa experiència devastada i dispersa que defineix la modernitat; i és la pròpia de la mateixa ciutat moderna que tant va estudiar durant seus anys d'exili a París. Però, alhora, donant valor a cadascun dels fragments, convertint-los en imatges d'una totalitat irreductible que els salva de l'opacitat del bosc, Benjamin proposa una resistència a aquesta modernitat també caracteritzada per l'oblit i la igualació.

Per això és tan important conjurar aquesta mirada benjaminiana. I fer-ho com una forma de resistència. Perquè encara ens permet distingir les lògiques de la violència jurídica o històrica que s'oculten emmig dels boscos de l'estat de dret i de la confiança en el progrés, o bé descobrir el potencial polític d'una amistat que ja no es pot definir en els termes clàssics de vir-

INTRODUCCIÓ. DE L'OPACITAT DEL BOSC

tut; o adoptar un nou sentit d'esperança quan ja queda poc a esperar; o fins i tot, pensar el suïcidi filosòfic com una forma de configuració d'una nova subjectivitat.

Ara bé, cal actualitzar la filosofia de Benjamin perquè ens serveixi —com a mínim— per perdre'ns millor en un bosc que ja no és exactament el de les primeres dècades del segle xx, de la mateixa manera que els pocs arbres que hi queden tampoc no són ja els mateixos. Una actualització que, com a l'assaig que ja vaig publicar el 2016 sobre el seus conceptes de violència i els límits de la democràcia,¹ he entès aquí en dos sentits deutors respectivament de les concepcions benjaminianes de la traducció i de la història. El primer, i més obvi, fa referència a la necessària mobilització i discussió d'un pensament escrit a l'Europa d'entreguerres; perquè en cas contrari parlariem de teologia —i ho fariem en el sentit menys interessant del terme, el que comprèn com a intocables els textos sagrats— i no de filosofia. Un sentit d'actualització que, com a la teoria de la traducció benjaminiana, adverteix que la supervivència del text original cal cercar-la en els nous significats que el traductor descobreix a partir de la seva pròpia llengua.

Però aquesta traducció no s'ha de fer simplement a costa d'assimilar Benjamin als esquemes de pensament actuals, perquè aleshores la seva aportació seria nul·la. Com en el cas de la seva filosofia de la història, el segon sentit d'actualització que proposen els materials d'aquest llibre és fa entenent que és el passat, en aquest cas

---

¹ LLUÍS MONTULL, *Walter Benjamin. Els límits de la democràcia*. Barcelona: Galàxia Gutenberg, 2016.

L'EXPERIÈNCIA COM A RESISTÈNCIA

l'obra de Benjamin, el que ens ha d'interpel·lar i qüestionar. I que, per tant, si com proposava Michael Löwy cal *traduir*-lo com a avisador d'incendis,¹ és a partir de la seva pròpia radicalitat i de tot allò que té de més incòmode, de més singular i, en conseqüència, de menys assimilable.

I allò que té de menys assimilable és novament que en ell la possibilitat d'experiència no és altra cosa que una decisió de resistir. Aquest és el fil que va de la crida de l'escrit primigeni de 1911 *La bella dorment* a despertar la joventut alemanya a una experiència pròpia perquè «participi en la lluita que es porta a terme en el seu favor» fins a la tesi VIII de 1940, en què sosté que el nou concepte d'història «millorarà la nostra posició en la lluita contra el feixisme». Una confluència entre experiència i resistència que no sempre s'ha entès quan, com va passar en els anys vuitanta i noranta, s'ha volgut reduir la seva contribució circumscrivint-la a l'àmbit cultural; de la mateixa manera que tampoc li pot fer justícia una lectura posterior en termes preminentment polítics, que redueix Benjamin tan sols a ser «un escriptor revolucionari».

Però igualment la seva excepcionalitat —allò que defineix l'*arbre* Benjamin— radica en el fet que aquesta proposta, a diferència de pensaments més sistematitzadors o de militàncies més disciplinades, s'articula des d'una subjectivitat desintegrada, una filosofia que sovint sembla aparèixer sense filòsof, de la mateixa manera que amb Sòcrates el filòsof apareix per primer cop sense filosofia —almenys, sense filosofia escrita. I aquesta subjectivitat malmesa

---

¹ MICHAEL LÖWY, *Walter Benjamin. Avis d'incendi*, Flâneur, 2020.

INTRODUCCIÓ. DE L'OPACITAT DEL BOSC

és justament la que li permet endinsar-se de forma més penetrant en les esquerdes de la modernitat, potser perquè es reconstrueix a mesura que es col·lapsa. Només així pot convertir l'heteronomia de l'alt capitalisme de què parteix en l'experiència crítica.

Això sí, per llegir aquest nucli dur de resistència, per actualitzar aquest element més feréstec del seu pensament, només es pot pretendre si hom se'l pren seriosament com una proposta filosòfica i política concreta que ens increpi i no com a mer embolcall d'una heroïcitat estereotipada. Perquè potser només llegint-la en aquest sentit, l'opacitat de la boscúria no ens impedirà que albirem allò que defineix la violència jurídica, les polítiques de memòria, l'amistat, l'esperança o, fins i tot, el suïcidi que tant ha perseguit la figura de Benjamin.

QUÈ VOL DIR TRENAR OUS?
LA CRÍTICA DE WALTER BENJAMIN A LA
VIOLÈNCIA DEMOCRÀTICA *

Per a una genealogia jurídica del procés

Fa temps que encadenem una crisi rere l'altra fins al punt que la seva petjada es confon en el record. Però entre elles pocs episodis polítics han sacsat emocionalment i cívica la nostra generació com l'anomenat *procés*, el conjunt d'accions dels darrers anys en favor del dret a l'autodeterminació i la independència de Catalunya, que va culminar en el referèndum de l'1 d'octubre de 2017. Molts dels lectors i lectores degueren participar en les manifestacions multitudinàries i altres, possiblement, se'n van sentir exclosos o fins i tot contrariats. Sigui com sigui, hauria de ser d'interès per a uns i altres la paradoxa que, tot i que ara per ara aquest moviment sembla haver entrat en la seva fase crepuscular, persisteix la volta de rosca de la repressió de l'aparell judicial a què va donar lloc i que ha contribuït segur a la seva extinció. Continuen, ells sí, sense oblidar ni perdonar.

I és d'interès també filosòfic, i també relacionat amb la reflexió crítica sobre els límits de la democràcia, perquè alguna cosa no va bé quan la màxima autoritat del poder judicial afirma,

---

* Aquest assaig naix d'una ponència amb el mateix títol a les XIII Jornades de filosofia de Lleida, 24 de març 2018.

QUÈ VOL DIR TRENCAR OUS?

com va fer el president del Consell General del Poder Judicial Carlos Lesmes el 5 de setembre de 2017: «La unidad de la nación española es un mandato directo para los jueces.» I no va bé perquè, és clar, o es tracta, com va descriure el filòsof Josep Ramoneda, d'una subrogació de la política a mans dels jutges o, directament, d'una deriva autoritària que encara dura. Fins al punt que, malgrat els indults parcials i reversibles de 2021 i el pacte de desjudicialització de 2022, el seu escandalós rèdit són més de 4.200 persones represaliades i d'elles 1.432 investigades en procediments penals en el període 2017-2023¹.

Però quin seria el moment zero d'aquesta deriva? Al meu entendre tot va començar amb la investigació el desembre de 2016 del regidor de la CUP Joan Coma per incitació a la sedició. El motiu: haver declarat en el debat del ple de l'Ajuntament de Vic sobre la declaració de ruptura amb l'estat espanyol del Parlament de Catalunya, el 9 de novembre de 2015: «*Desobediència, fa temps que la venim reclamant. Nosaltres hem dit que per fer la truita primer s'han de trencar els ous.*»

Aquest judici a l'Audiència Nacional va semblar aleshores estrambòtic i, de fet, l'acusació no va prosperar. Però ara sabem que va marcar una tendència llavors inesperada i ja tristament normalitzada. Des de llavors almenys una part del poder judicial apareix com a instrument de l'afirmació autoritària de l'estat espanyol, com s'ha fet palès en tantes decisions del Tribunal

---

¹ Les dades estan extretes de l'informe *Antirepressiva* d'Òmnium cultural disponible a: <https://antirepressiva.omnium.cat/ca>.